

УДК 378.637(450)“19/20”

ОСОБЛИВОСТІ БАЗОВОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ В ІТАЛІЇ (КІНЕЦЬ ХХ–ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Христина Кричковська

*Український Католицький Університет,
вул. Свенціцького, 17, 79011 Львів, Україна*

Охарактеризовано освітні процеси у базовій підготовці майбутнього вчителя в університетах Італії впродовж двох останніх десятиліть. Описано чотирирічний курс (L) з відповідних наук з початкової підготовки (CLSFP) для вчителів дошкільних закладів та початкової школи, курс спеціалізації з викладання у середній школі (Scuola di Specializzazione all'insegnamento secondario, SSIS), дворічний курс post-laurea, навчальну систему цих курсів.

Ключові слова: початкова підготовка вчителя, реформа системи освіти в Італії, інтегрована модель підготовки вчителів, послідовна модель підготовки вчителів, система базової підготовки вчителя, навчально-предметні сектори, кваліфікативні змісти, школа спеціалізації, супервізор, інтеграція учнів з особливими потребами, лабораторні заняття, стажування.

Починаючи з останніх десятиліть ХХ століття в Італії проводиться активний курс на реформу системи освіти. Цей процес оновлення стосується передусім початкової підготовки вчителя. Окрім необхідності відповідати загальноєвропейським тенденціям розвитку освіти та нормативам Болонських домовленостей, кардинальні зміни у підготовці вчителя зумовлені суспільною ситуацією в Італії, надзвичайно стрімким розвитком науки і техніки, необхідністю відповідати викликам цивілізації.

Ми ставимо за мету охарактеризувати освітні процеси, що відбуваються у цей час у базовій підготовці майбутнього вчителя в університетах Італії. Впродовж історії університети Італії надавали більшої уваги традиційній академічній підготовці випускника як фахівця у певній галузі знань, науковця, але не вчителя. Із другої половини ХХ ст. починають засереджувати увагу на підготовці майбутнього вчителя. Над цим працювали визначні італійські педагоги Марія Корда Коста, Маріо Гатулло, Раффаеле Лапорта. І лише наприкінці 90-років ХХ ст. простежуються значні зміни у стратегії нової діяльності університетів – базовій підготовці вчителя. Серед головних осіб процесу реформи – Джуніо Луццатто, Умберто Марджотта, Лучану Павоні.

Питання освіти у країнах Західної Європи досліджували такі українські вчені: доктор педагогічних наук В. Кравець, доктор педагогічних наук П. Сікорський, доктор педагогічних наук К. Корсак, доктор педагогічних наук Л. Пуховська, доктор педагогічних наук Б. Вульфсон, російські науковці В. Корсунов, А. Джуринський. Проте проблеми освіти в Італії, зокрема підготовки вчителя, недостатньо висвітлені.

Ще донедавна Італія була, мабуть, чи не єдиною європейською країною, що не мала університетської системи базової підготовки вчителів.

Учителів державних шкіл Італії поділяють на вчителів дошкільних закладів, вчителів першого циклу освіти (початкова школа, середня школа першого ступеня), вчителів другого циклу освіти (система ліцеїв, система професійної освіти і підготовки), вчителів вищої університетської освіти, вчителів вищої неуніверситетської освіти, вчителів католицької релігії у дошкільних закладах, початковій та середній школі.

Учителів дошкільного та початкового шкільного рівня готували педагогічні технікуми і педагогічні ліцеї. Однак не було системи, у широкому розумінні цього слова, яка мала б своїм установчим завданням підготовку викладацького складу.

Особи із вищою освітою із різних дисциплін самостійно забезпечували собі спеціальну підготовку, щоб здійснювати викладацьку діяльність.

У 90-х роках, пройшовши тривалий процес адаптації, що вимагав від університетів спеціальної структуризації та створення нових навчальних планів, в Італії розпочалася справжня університетська підготовка вчителів.

У 1990 році передбачено законом (№ 341) стосовно реформи навчальної університетської системи, а у 1998 році введено в дію чотирирічний курс (L) із відповідних наук з початкової підготовки (Corso di Laurea in Scienze della Formazione Primaria, CLSFP) для вчителів дошкільних закладів (школа дитинства) та початкової школи; з 1999 року курс спеціалізації з викладання у середній школі (Scuola di Specializzazione all'insegnamento secondario, SSIS), дворічний курс post-laurea. CLSFP – інтегральна модель початкової підготовки вчителів, а SSIS – послідовна модель. Це відповідає тенденціям, що панують у Європі відносно вчителів початкової школи та стосовно другого циклу середньої школи. Стосовно першого циклу середньої школи (що в Італії відповідає SSIS) європейські країни поділяються половина на половину між інтегрованою та послідовною моделлю.

Реформи, що розпочалися у базовій підготовці італійського вчителя наприкінці 90-х років, витримали чималу критику великої частини академічної спільноти, пережили політичні перипетії. Їхнім результатом став розвиток позитивного досвіду співпраці систем «університет» – «школа». Він викликав інтерес науковців та зацікавлення педагогічних кіл Італії, про що

свідчать десятки і десятки конгресів, семінарів, сотні статей та публікацій для обміну досвідом та створення нових стратегій розвитку. Перші результати, яких досягла нова система базової підготовки вчителя, стали підставою для обговорення та створення нових стратегій розвитку, які аналізують сьогодні у педагогічному середовищі європейської спільноти.

Курс CLSFP складається із дворічної спільної програми та із двох напрямів: один – для дошкільної освіти, інший – для початкової школи. Практика передбачена вже з першого року навчання. Напрямок вибирають з другого академічного року. Отриманий диплом, відповідно до вибраного напрямку, дає право на участь у конкурсі на посаду викладача дошкільного закладу чи початкової школи. Цей курс підготовки викладачів здебільшого здійснюється на факультетах відповідних дисциплін підготовки. Університет може здійснювати також курс підготовки вчителів у сфері міжфакультетного координування, визначаючи, згідно із своїми нормами, відповідні необхідні процедури та наукові структури, відповідальних за навчання та управління.

Для курсу CLSFP відповідна навчальна структура кожного університету визначає мінімальні кваліфікативні змісти, необхідні для досягнення мети підготовки, навчальну діяльність і відповідні кредити з таких навчально-предметних секторів.

Сектор 1: підготовка до викладання.

Містить навчальну діяльність, спрямовану на набуття необхідних навиків та знань у галузі педагогіки, методики викладання, психології, суспільної антропології, гігієни, медицини, а також у сфері шкільної інтеграції учнів з особливостями розвитку.

Сектор 2: зміст дисциплін, які викладають у початковій школі.

Беручи до уваги програми та дидактичні рекомендації стосовно початкової школи та дошкільних навчальних закладів, містить навчальну діяльність, спрямовану на набуття навиків та компетентностей, пов'язаних із основами дисциплін та практичними здатностями у таких галузях: мовно-літературній, математики та інформатики, фізики, природничих наук, музики та звукової комунікації, моторних наук, сучасних мов, історично-географічно-суспільних наук, малюнка та інших видів образотворчого мистецтва.

Сектор 3: лабораторні заняття, що охоплюють аналіз, планування та відтворення навчальної діяльності.

Сектор 4: стажування, що містить досвід, здобутий у шкільних установах з метою поєднання теоретичних знань та практичної компетентності.

Навчальна система курсу CLSFP відповідає таким критеріям:

- а) мінімально 20% усіх кредитів у напрямі початкової школи і щонайменше 25% у напрямі дошкільної освіти належать до

навчальної діяльності в галузі 1 (підготовка до діяльності викладача);

- б) мінімально 35% сукупних кредитів у напрямі початкової школи і щонайменше 25% у напрямі дошкільного навчання належать до навчальної діяльності в галузі 2 (зміст початкового навчання);
- в) мінімально 5% сукупних кредитів передбачено на курс (викладання) за вільним вибором студента, що може відбуватися також і на інших курсах університету. Гарантується можливість індивідуального вибору також із вищезазначених пунктів;
- г) індивідуальний навчальний план кожного студента містить не менше однієї навчальної діяльності у кожному із секторів 1 та 2. Цей навчальний план, якщо визначений у напрямку початкової школи, передбачає також отримання більшої кількості кредитів підготовки, що належать до сектора 2.

У програмі передбачена можливість додаткової навчальної діяльності, мінімально 400 год, що стосується шкільної інтеграції учнів з особливими потребами, щоб дати змогу студентові набути базову підготовку й отримати диплом, що надає можливість брати участь у конкурсах на “викладацьку діяльність підтримки” (викладання учням з особливими потребами). Не менше 100 год практики призначені для набуття досвіду в секторі підтримки.

Для того, щоб вступити на CLSFP, необхідно володіти дипломом про складання державного іспиту, який передбачено після закінчення другого циклу середньої школи (*istruzione secondaria superiore*), тривалістю п'ять років.

Вступ на курс CLSFP пов'язаний із складанням іспиту, оскільки кількість місць визначена на національному рівні на базі передбачень потреб викладацького складу школи. Наприклад, на навчальний 2003/04 рік міністерський декрет від 7 травня 2003 року затвердив 6263 місця для студентів ЄС і для 3-за меж ЄС, які проживають в Італії, та 119 місць для студентів із-за меж ЄС, що проживають за кордоном, і розподілив ці місця між університетами, де є курс CLSFP.

Диплом курсу CLSFP дає право, відповідно до вибраного напрямку, на участь у конкурсах на місце викладання у школі дитинства (дошкільному навчальному закладі) та початковій школі.

Для викладання у середній школі, чи то першого, чи другого ступеня (щонайменше для великої кількості предметів), в Італії необхідний диплом про вищу університетську освіту. Згідно із законодавством 1990 року та відповідними декретами, що стали чинними 1997 року, як зазначали, початкова підготовка вчителів середньої школи відбувається в університетах. Право викладати у середній школі надається університетським дипломом дворічних шкіл спеціалізації (SSIS), що почали діяти у 1999–2000 роках.

Школа спеціалізації (SSIS) з викладання у середній школі триває два роки. Право на вступ відповідно до напрямку, на які школа поділяється, надають:

- а) університетські дипломи про вищу освіту з відповідних дисциплін;
- б) дипломи, видані академіями мистецтв, вищими інститутами мистецької індустрії, консерваторіями та відповідними музичними інститутами;
- в) університетські титули, видані у країні Європейського Союзу, які дають дозвіл у цій країні на курс підготовки вчителя з відповідної дисципліни.

Дипломний іспит зі спеціалізації вважають державним екзаменом, що надає право викладати у класах із відповідних дисциплін, яким відповідають дипломи про вищу освіту студентів спеціалізації.

Школа спеціалізації SSIS є навчальною структурою університету. Університет, беручи до уваги можливу наявність міждисциплінарних структур, спрямованих на дидактичні дослідження, гарантує, у разі співпраці зацікавлених факультетів, адміністративну підтримку, організаційні й фінансові ресурси та необхідний персонал.

Школа спеціалізації SSIS складається із напрямів, кожен з яких містить певну кількість класів габілітації, що регулюються навчальними нормами відповідного університету. Класи габілітації у кожному напрямку визначаються декретами міністра освіти, університетів та досліджень. У кожній SSIS діють щонайменше два напрями.

Також і для школи спеціалізації навчальна система кожного університету визначає мінімальні кваліфікативні змісти, необхідні для досягнення мети підготовки, навчальну діяльність і відповідні кредити з таких галузей та відповідних навчально-предметних секторів.

Сектор 1: підготовка до викладання.

Містить навчальну діяльність, спрямовану на набуття необхідних умінь на компетентності у науці виховання та в інших дотичних аспектах діяльності вчителя.

Сектор 2: навчальні змісти згідно з напрямами.

Містить навчальну діяльність, спрямовану на набуття вмінь та компетентності стосовно навчальних методик у відповідних дисциплінах, приділяючи велику увагу логіці, походженню, історичному розвитку, епістемологічним наслідкам, практичному значенню та соціальній функції кожного знання.

Сектор 3: лабораторні заняття, які містять аналіз, планування та відтворення навчальної діяльності з особливим посиленням на навчальний зміст напрямків.

Сектор 4: стажування, яке містить досвід, здобутий у шкільних установах, з метою інтеграції теоретичних знань та практичної компетентності. Школи надають “вчителя, що приймає” або тьютора для кожного окремо студента-стажиста. Передбачений також викладач – супервізор із завданням взаємозв’язку між шкільними установами та SSIS. Супервізор має також часткове звільнення від викладання.

Навчальна система шкіл спеціалізації визначається згідно із такими критеріями:

- а) не менше 20% усіх кредитів стосується навчальної діяльності (здебільшого спільної для різних напрямків) із сектора 1;
- б) не менше 20% сукупних кредитів навчальної діяльності в секторі 2;
- в) щодо вищезазначених курсів пропозиція з боку університету має бути більшою за обов’язкові предмети, щоб студентів дати можливість певного вибору.

Рада школи спеціалізації SSIS затверджує для кожного студента індивідуальний навчальний план. Цей план:

- а) оцінює підготовку, здійснену в університеті, визнає відповідні кредити (не більше як на два семестри). Можливий попередній викладацький досвід може замінити кредит необхідної практики (максимально половину із усієї практики);
- б) визначає інтегрований навчальний план, що може бути продовженим на один чи два семестри для студента, що бажає одночасно отримати більше, ніж одну габілітацію;
- в) передбачає, додатково до діяльності школи спеціалізації, дальшу підготовку на відповідних факультетах, у випадках, якщо у попередньому навчальному плані виявиться недостатньо дисциплін, важливих для отримання габілітації та для участі у відповідних конкурсах;
- г) координує хід стажування у шкільних закладах різного типу.

Як і у випадку курсу CLSFP, тут передбачена особлива додаткова навчальна діяльність, мінімально 400 год, що стосується шкільної інтеграції учнів з особливими потребами, щоб дозволити студентів за бажанням набути початкову підготовку, яка дає змогу проводити навчальну діяльність підтримки. Не менше 100 год практики призначені на набуття досвіду у сфері підтримки.

Для того, щоб вступити у школу спеціалізації викладання у середній школі (SSIS), необхідно володіти дипломом курсу (L) та скласти вступний іспит. Кількість доступних місць заздалегідь визначена, зважаючи на це, допускаються лише ті, хто перебуває на високій позиції у рейтинговій шкалі (так звана *graduatoria*).

Згідно з міністерським декретом від 24 березня 2003 іспит полягає у письмовій роботі, передбаченій кожним університетом (50 запитань із можливостями відповіді), а також у співбесіді або письмовій роботі. Кількість доступних місць планують на регіональному рівні відповідно до передбачення потреби викладацького персоналу у школах. Наприклад, на 2003/04 навчальний рік міністерський декрет від 17 квітня 2003 року затвердив 11669 доступних місць та розподілив їх між університетами, що є центрами шкіл спеціалізації SSIS. Лише на 2003/04 навчальний рік до цих місць додали 4126 місць для здобуття габілітації з підтримки учнів із особливими потребами.

Навчальна діяльність курсу CLSFP та школи спеціалізації SSIS передбачає лабораторні заняття та стажування. На лабораторні заняття виділяють не менше 10% навчальних кредитів, коли йдеться про курс CLSFP, і не менше 20% кредитів, якщо йдеться про школу спеціалізації SSIS. На практичні заняття, куди належать також періоди планування і контролю, визначають не менше 20% кредитів для курсу CLSFP і не менше 25% кредитів для школи спеціалізації SSIS.

Навчальна діяльність передбачена для кожного семестру, охоплює в цілому 250–300 год.

У кожному університеті укладають власний навчальний план підготовки:

- містить складові змісту освіти: навчальні курси, їх поділ на змістові модулі, види навчальних занять з обов'язковим вивченням іноземної мови та ін.;
- визначає у термінах кредитів навчальне навантаження, що охоплює самостійну роботу кожної із передбачених діяльностей (загальна кількість кредитів для одного студента на один семестр дорівнює 30);
- визначає можливі скорочення тривалості курсу CLSFP і школи спеціалізації SSIS відповідно до зарахованих кредитів;
- визначає складові загального індивідуального семестрового навчального плану студента відповідно до норми декрету міністерства університетської освіти, наукових досліджень та технології від 21 липня 1997 року (№ 245 з огляду на повну чи часткову відвідуваність).

Кінцеві підсумкові іспити, передбачені навчальним планом, здебільшого, стосуються загального обсягу навчальної діяльності (не більше три на семестр). Компетентні навчальні структури координують процедуру іспитів і поточну перевірку знань. Обов'язково передбачений іспит на знання іноземної мови.

Екзамен на отримання диплома CLSFP чи школи спеціалізації SSIS охоплює захист письмової роботи, що містить матеріали, отримані під час стажування та лабораторних занять.

Отже, реформування базової підготовки вчителя в Італії наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, відповідаючи викликам суспільства та загальноєвропейським тенденціям, відкриває нову сторінку в італійській педагогічній науці. Досвід італійських педагогів по праву заслуговує ґрунтовного та глибокого наукового дослідження.

-
1. Giunio Luzzatto, *Insegnare a insegnare*, Carocci editore, Roma, 1999.
 2. Lucia Genovese, *La formazione dell'insegnante secondario, tra teoria e pratica*, Armando Editore, Roma, 2005.
 3. Lucia Genovese, *Insegnanti in formazione*, Armando Editore, Roma, 2005.
 4. *Formazione e insegnamento, Professione docente*, a cura di Umberto Margiotta, 2006, num. 1-2, Lecce.

THE ASPECTS OF ACADEMIC TEACHER PREPARATION IN ITALY (THE END OF THE XXth – THE BEGINNING OF THE XXIst)

Khrystyna Krychkovs'ka

*Ukrainian Catholic University
Sventsits'ky Str., 17, UA – 79011 L'viv, Ukraine*

The article characterizes the education processes of prospective teacher training in the universities of Italy for the last two decades. It presents and describes the four year course (L) for pre-school and primary school teachers' elementary preparation, and the specialization course of teaching in secondary school (*Scuola di Specializzazione all'insegnamento secondario, SSIS*), the two year course post-laurea.

Key words: elementary teacher preparation, education reforming in Italy, integral model of teacher preparation, consistent model of teacher preparation, fundamental teacher preparation, educational subject sectors, qualification contents, specialization school, supervisor, inclusion of secondary students with special needs, laboratory lessons, probation.

Стаття надійшла до редколегії 17.03.2008

Прийнята до друку 19.05.2008